

الاشتقاق الصرفي للأوزان الاسمية في اللغة العبرية
مراجعة نقدية للأبحاث المعاصرة للمدة (٢٠١٥-٢٠٢٥)

م. جنان عازر بولا

جامعة بغداد-كلية اللغات-قسم اللغة العبرية

הגזירה המורפולוגית של המשקלים השמניים בעברית
סקירה ביקורתית של מחקרים מודרניים לתקופה (2015-2025)

מרצה. ג'ינאן עאזר פולה

אוניברסיטת בגדד-פקולטת השפות-המחלקה ללשון העברית

Morphological derivation of nominal patterns in Hebrew
(2015-2025) A critical review of contemporary research

Lecturer: Jinan Azar pula

University of Baghdad-College of Languages-Department of Hebrew Language

الملخص:

يهدف هذا المقال إلى تقديم مراجعة نقدية منهجية للدراسات المعاصرة التي تناولت الاشتقاق الصرفي للأوزان الاسمية في اللغة العبرية خلال المدة من ٢٠١٥ إلى ٢٠٢٥. يركز المقال على تحليل البنية الصرفية للأوزان الاسمية، بوصفها مكوناً جوهرياً في النظام الاشتقاقي العبري، ويستعرض كيف تناولت الأبحاث الحديثة هذه الأوزان من حيث التوليد، الوظيفة، والدلالة السياقية.

يبدأ المقال بتحديد الأوزان الاسمية الأكثر تداولاً في اللغة العبرية المعاصرة، ويستعرض الدراسات التي تناولت بنيتها، اشتقاقها من الجذور، وعلاقتها بالمعنى والسياق. كما أنه يُقِيم المقالات حول الأوزان الاسمية في العبرية من حيث البنية الصرفية والدلالة.

يحاول المقال الكشف عن المناهج المعتمدة، في ظل التزايد المستمر في اشتقاق واستحداث مفردات عبرية. كما يحاول الكشف عن الفجوات البحثية في دراسة الأوزان النادرة أو المهملة، وفي تحليل العلاقة بين الوزن والوظيفة النحوية.

Abstract:

This article aims to provide a systematic critical review of contemporary studies that have addressed the morphological derivation of noun forms in Hebrew during the period from 2015 to 2025. It focuses on analyzing the morphological structure of noun forms as a fundamental component of the Hebrew derivational system and examines how recent research has addressed these forms in terms of generation, function, and contextual meaning.

The article begins by identifying the most common noun forms in contemporary Hebrew and reviews studies that have examined their structure, derivation from roots, and their relationship to meaning and context. It also evaluates articles on noun forms in Hebrew in terms of morphological structure and semantics.

The article attempts to uncover the methodologies employed in light of the continuous increase in the derivation and creation of Hebrew vocabulary. It also attempts to uncover research gaps in the study of rare or neglected weights, and in analyzing the relationship between weight and grammatical function.

תקציר:

מאמר זה שואף לספק סקירה ביקורתית שיטתית של מחקרים עכשוויים שעסקו בגזירה המורפולוגית של המשקלים השמניים בעברית בתקופה שבין 2015 ל-2025. הוא מתמקד בניתוח המבנה המורפולוגי של המשקלים השמניים כמרכיב יסודי במערכת הגזירה העברית ובוחרן כיצד מחקרים מודרניים התייחסו למשקלים אלו מבחינת היצירה, התפקיד והמשמעות ההקשרית. המאמר מתחיל בזיהוי המשקלים השמניים הנפוצים ביותר בעברית בת זמננו וסוקר מחקרים שבחנו את מבנהם, גזירתם משורשים ואת הקשרם למשמעות ולהקשר. הוא גם מעריך מאמרים על המשקלים השמניים בעברית מבחינת מבנה מורפולוגי וסמנטיקה. המאמר מנסה לחשוף את המתודולוגיות בהן נעשה שימוש לאור העלייה המתמשכת בגזירת וביצירת אוצר מילים עברי. הוא גם מנסה לחשוף פערים מחקריים בחקר משקלים מורפולוגיים נדירים או מוזנחים ובניתוח הקשר בין משקל לתפקיד תחבירי.

מטרות המאמר:

- לנתח מגמות מחקר על המשקלים השמניים בעברית.
- להעריך את הגישות המורפולוגיות והסמנטיות בהן נעשה שימוש.
- לזהות פערים במחקר ולהציע דרכים חדשות.

חשיבות המאמר:

- הוא מדגיש מרכיב מורפולוגי בסיסי בעברית.
- הוא מחבר בין גזירה, משמעות והקשר.
- הוא מספק בסיס ידע לחוקרים בתחום המורפולוגיה העברית.

שיטת המאמר:

- סקירה ביקורתית שיטתית של מחקרים שפורסמו בין השנים 2015 ו-2025.
- סיווג מחקרים לפי גישה תיאורטית והקשר יישומי.

גזירת שמות עצם בעברית: יסודות ומנגנונים

גזירת שמות עצם בעברית מבוססת על מערכת מורפולוגית ייחודית המסתמכת על שורשי עיצורים (בדרך כלל תלת-אותיים) ותבניות מורפולוגיות (משקלים) שעליהם משולבים שורשים אלה ליצירת שמות עצם בעלי משמעויות שונות. גזירה בעברית מתרחשת לעתים קרובות באמצעות שילוב של השורש והצורה, עם מנגנונים ליניאריים ולא ליניאריים כאחד להיווצרות שמות עצם.

המנגנונים הבסיסיים של גזירת שם עצם - שורש והמשקל:

השורש מורכב בדרך כלל משלוש אותיות ונושא את המשמעות הבסיסית של המילה. המשקל קובע את חלק הדיבר של המילה (שם עצם, פועל, שם תואר וכו') ומוסיף משמעויות מורפולוגיות או סמנטיות, לדוגמה, ניתן לשלב את השורש "כ.ת.ב" עם משקלים שונים כדי ליצור שמות עצם כגון "מכתב" או "כתיבה".⁽¹⁾

הגזירה הקווית (Linear Derivation):

הוספת סיומות או תחילתית לשורש או לשם העצם כדי ליצור שמות עצם חדשים, במיוחד בתחום השמני, כגון הוספת -ן (-ן) כדי לציין מקצוע: "גנן" מן "גן". סוג זה של גזירה קל יותר מהגזירה המסורגת.⁽²⁾

גזירה מסורגת (Non-linear Derivation):

הכנסת השורש למשקל מורפולוגי עם שינויים פנימיים בתנועות או בסדר האותיות. נפוץ בפעלים ובשמות עצם הנגזרים מפעלים.⁽³⁾

מאפיינים נוספים של גזירת שמות עצם

- הבחנה במין: לרוב שמות העצם העבריים יש סמן למין (זכר/נקבה), וסיומות כמו (ה־) או (ת־) מתווספות לעתים קרובות עבור הנקבה.⁽⁴⁾

- שקיפות סמנטית: לשמות עצם עבריים רבים יש משמעות ברורה הקשורה לשורש שלהם. (e)
- חידוש והשאלה: ישנה מגמה לאחרונה של יצירת שמות עצם חדשים או שאילת שמות עצם משפות אחרות, תוך התאמתם מבחינה מורפולוגית. (1)

ישנם שני סוגים עיקריים בגזירת שמות עצם:

- שמות פעולה (Action Nominals): אלה נגזרים מפעלים ותואמים לצורות פועל (הבניינים), כגון "כתיבה" מן (כתב).
- שמות עצם נגזרים משורש (Deverbal Nouns): אלה נגזרים בצורות שם עצם מיוחדות, כגון "מגע" (מגע).
- חלק מצורות שם העצם משותפות הן למערכת הפעלים והן למערכת השמות, וישנן משקלים יצרניים (כ-30) המשמשים כדיבור יומיומי. (2)

מאפייני המשקלים השמניים:

- המשקלים השמניים אינם שרירותיים; אלא הדוברים יודעים באופן מודע לתפקידיהם, והמשקל משתנה לעיתים אם הוא אינו מתאים למשמעות. (3)
- שקיפות סמנטית בין השורש לתבנית מקלה על הופעתם של שני משקלים לאותה משמעות, במיוחד בשמות המקום לדוגמה. (4)

סקירה ביקורתית למחקרים לגבי הגזירה המורפולוגית של המשקלים השמניים בעברית

הגזירה המורפולוגית של משקלים שמניים בעברית היא אחת התופעות הבולטות ביותר החושפות את מבנה השורשים של שפות שמיות. מחקרים אחרונים עסקו בנושא זה על ידי ניתוח שמות עצם פרטיים בטקסטים מקראיים, והדגימו את הגיוון והאבולוציה של משקלי שמות עצם לאורך זמן, תוך משקף את יחסי הגומלין בין מורפולוגיה לסמנטיקה.

סקירת מחקרים קודמים

מחקר (שמות העצם הפרטיים במקרא עיון מורפולוגי סמנטי) (1) אלה הסתמכו על ניתוח שמות פרטיים בספר "בראשית" ובטקסטים מקראיים אחרים, תוך התמקדות במבנה המורפולוגי של משקלי שמות עצם, שבין הממצאים הבולטים ביותר כדלקמן:

• אֵלֵהִים:

- שם עצם ברבים במשקל "קטולים"
- למרות צורת הרבים שלו, הוא משמש לציון יחיד (האל האחד).
- כאן, מודגש המימד המורפולוגי של הרבים המופשט, אשר מעביר הגדלה או הפשטה.

• יְהוָה:

- שם בעל צורה מיוחדת הנגזר מהשורש "היה"
- הוא מקשר את המבנה המורפולוגי של הפועל עם השם האלוהי, ומשקף את הקשר של הגזירה מהפועל "יהיה".

• אָדָם

- על משקל "קטל"
- היא מחברת את השורש "אדם" עם שם העצם הכללי "אדמה", ובכך ממחישה את הקשר הגזרי בין שם העצם לפועל.

• סִנְיָה

- השם במשל "קטלה" (צורת נקבה נפוצה).

- הוא נגזר מהשורש "חיה" (חיים), ובכך מקשר את השם למשמעות הסמנטית "אם כל החיים".
• אִבְרָהִם

-שילוב מורפולוגי של "אב" + "רם" (מרומם/גבוה).
- פיתוח מהצורה הקצרה "אברם" לצורה הארוכה "אברהם" על ידי הוספת סיומת פונולוגית (ה).
• שָׁרָה (שרה)

-על משקל "קטלה"
- התפתח מ"שרי" ל"שרה", כתוצאה משינוי מורפולוגי בעיצורים הסופיים (י ← ה).
• יִצְחָק

-נגזר מהפועל "יצחק" (לצחוק) בזמן עתיד
-מדגים כיצד צורת הפועל הופכת לשם פרטי על פי התבנית של "יפעול".
• יַעֲקֹב

-נגזר מהשורש "עקב" (לבוא אחרי).
- על פי התבנית של פועל בעתיד, ובכך מקשר בין צורת הפועל לצורת שם העצם.

דיון ביקורתי

-גיוון מורפולוגי: משקלי שמות עצם בעברית נעים בין משקלים תלת-עיצוריים פשוטים (קטלה), משקלים נקביים (קטלה) ומשקלים הנגזרים מפועל (יפעול).
-שינויים פונולוגיים: כגון שינוי של (י) ל (ה), או הוספת הסיומת (ה).
-הקשר בין מורפולוגיה לסמנטיקה: רוב שמות העצם נושאים משמעות אטימולוגית ישירה מהשורש, המשקפת את החפיפה בין המבנה המורפולוגי למשמעות הסמנטית.
-השוואה שמית: לרבים מהמשקלים הללו יש מקבילות בערבית ובאוגריתית, כגון התבנית "קטלה" התואמת לתבנית הערבית "فعلة".

סקירת המחקר מראה כי הגזירה המורפולוגית של משקלי שמות עצם בעברית מבוססת בעיקר על השורש התלת-עיצורי, עם מגוון העיצורים הנעים בין פשוט למורכב ומורכב ופועלי. גם שינויים פונולוגיים וסמנטיים מילאו תפקיד בהתפתחות שמות עצם לאורך זמן.
במחקר (הסופיות בעברית: מחקר מורפולוגי וסמנטי)⁽¹¹⁾ גזירה מורפולוגית של שמות העצם בעברית, ניתן לסכם את הסקירה כדלקמן:

1- פרפיקסציה (Prefixes)

- תחיליות הן הברות שנוספות לתחילת מילה כדי ליצור משמעות חדשה.
- רוב הגזירות המתקבלות הן שמות תואר, ולפעמים גם שמות עצם.

• דוגמאות נפוצות:

- חד ← "חד גוני"

- דו ← "דו ממדי"

- רב ← "רב צדדי"

- תת ← "תת ימי"

- בין ← "בין יבשתי"

רוב תחיליות הללו שאולים משפות אירופאיות (יוונית ולטינית), אך הם הפכו לחלק ממערכת הגזירה העברית המודרנית.

2- סופיקסאציה (Suffixes)

- סימות אלו מתווספות לסוף מילה כדי ליצור שמות עצם או שמות תואר חדשים, והן בשתי צורות:

- גזירה (Derivational): הן קובעות את תפקיד המילה (שם עצם, תואר, מקצוע).

- נטייה (Inflectional): הן מציינות מספר, מין או קניין.

• דוגמאות על סימות:

- אי "חקלאי"

- ון "דרכון"

- ות "אנושות, חברות"

- יה "שירה, מעדניה"

- ן "סנדלרן"

• חלק מהסימות משומשות לציין לצורת ההקטנה:

- ית ← "כפית"

- ון ← "חלון"

3- אינפיקסאציה (Infixes)

- יחידות מורפולוגיות מתווספות בתוך השורש.

- השימוש בהן מוגבל מאוד בהשוואה לתחיליות וסימות, כגון הוספת האות "ו" למילה כדי ליצור משמעות חדשה.

הערות ביקורתיות:

- הגזירה המורפולוגית של צורות שם עצם בעברית מבוססת על השורש התלת-עיצורי, עם הרחבות (פרפיקסאציה, סופיקסאציה ואינפיקסאציה) כדי לייצר משמעויות חדשות.

- רוב צורות שם העצם המודרניות מושפעות משפות אירופאיות, במיוחד תחיליות ובסימות.

- סימות הן יעילות יותר מתחיליות, בעוד שאינפיקסאציות בגזירה החדשה נמצאות בשימוש לעתים רחוקות.

צורות שם עצם בעברית מבוססות בעיקר על השורש התלת-עיצורי ומעשירות את הלקסיקון באמצעות תחיליות וסימות, בעוד שתפקידן של האינפיקסאציות נותר מוגבל. השפעה זרה ניכרת בגיזורים מודרניים, אך הם שולבים במערכת המורפולוגית העברית והפכה לחלק מהמבנה שלה. במחקר (השמות כפולי צורות הריבוי בלשון העברית: עיון מורפו- סימאנטי)⁽¹²⁾ שמות עצם בעברית בדרך כלל הריבוי שלהם על ידי הוספת סימת מורפולוגית לצורת היחיד.

1- שתי הסימות הנפוצות ביותר הן:

- (-ים) בדרך כלל עבור שמות עצם זכריים.

- (-ות) בדרך כלל עבור שמות עצם נקבה.

2- צורות שם עצם עם שתי צורות רבים

- לחלק משמות העצם העבריים יש "שתי צורות רבים שונות", כלומר עם שתי סימות שונות, וזה נחשב לתופעה מורפולוגית מיוחדת.

-דוגמאות:

- אירוס ← אירוסין / אירוסים

- גיל ← גילים / גילאים

- אם ← אמות / אימהות

- דוגמה ← דוגמות / דוגמאות

- מדבר ← מדברות / מדבריות

- צד ← צדים / צדדים

צ - המשקים השמניים החריגים

• משקלים למשל "קטלון-קטלון-קטלון" הריבוי שלהם בסיומות (-ים) או (-ות)

- ביזיון ← ביזיונות / ביזיונים

- דמיון ← דמיונות / דמיונים

- פתרון ← פתרונות / פתרונים

• משקלים כמו "מקטה", "קטה" ו-"קוט" עשויים להופיע ברבים לא סדירים:

- מחזה ← מחזות

- שדה ← שדות

- מוט ← מוטות

הערות ביקורתיות

התופעה הבסיסית היא שצורת שם עצם בודד עשויה לקבל יותר מצורת רבים אחת. זה יוצר שינוי מורפולוגי וסמנטי. ההבדלים בין שני הרבים עשויים להיות:

- היסטורי (מקור המילה).

- סמנטיקה (ההבדל במשמעות בין שני צורות הרבים).

- תפוצות השימוש (אחד נפוץ יותר מהשני).

תופעה זו מדגימה את גמישות המערכת המורפולוגית העברית, אך היא גם חושפת אי סדרים בצורות עצם מסוימות.

משקלים שמניים בעברית נגזרים בעיקר משורש התלת-עיצורי, אך הם מראים גיוון בצורות הרבים, שבהן שם עצם יחיד יכול להופיע בשתי דרכים שונות, המשקפים את יחסי הגומלין בין גורמים מורפולוגיים, סמנטיים והיסטוריים במבנה השפה.

במחקר (הקשר סיבתי בתנ"ך – מחקר לשוני)⁽¹³⁾ הגזירה המורפולוגית של שמות עצם בעברית (באמצעות הקשר סיבתי), כדלקמן:

א - שמות עצם נגזרים

- הגזירה בעברית מבוססת על השורש התלת-עיצורי, עם תוספת הוספות פונולוגיות ליצירת שמות עצם חדשים.

- הגזירה מופיעה לעתים קרובות בשמות עצם בתנ"ך, שבהם שמות עצם נגזרים מפעלים או משמות פועל הקשורים להקשר הסיבתי.

א- בינוני פועל

-דוגמה: "תנה"

-נגזר מהשורש "ח-י-ה" על פי המשקל "קטלה" המציין "נותן חיים" או "אם כל חי", כלומר, שם תואר הדומה לצורת בינוני פועל.

ב - שם עצם

-דוגמה: "אָבן הַעֶזְר"

- נגזר מהפועל "עָזַר" (הוא עזר). הפועל הפך לשם עצם המציין "לעזור". המשקל כאן מבהיר את הקשר בין הפועל להקשר השמני.

3- שמות עצם מועברים

-שם עצם מועבר הוא שם עצם שהיה בעיקר פועל או תואר ולאחר מכן הפך לשם פרטי מבלי לשנות את צורתו.

א- מועבר מפועל

-דוגמה:

"צָחַק" (יצחק) הוא בעיקר פועל בזמן עתיד "לצחוק" מהשורש צ-ח-ק. הוא הועבר ישירות מצורת הפועל לשם פרטי מבלי שהומר לצורת שם עצם.

-דוגמה:

"יעֲקֹב" (יעקב) הוא מהפועל עֲקַב (לתפוס/להחזיק את העקב). שם העצם הוא בזמן עתיד, אך הוא משמש כשם פרטי.

ב- מועבר מתואר

-דוגמה:

"צֵעַר" מהתואר "קָטַן" או "זָעִיר". העיר נקראה כך משום שהיא "עיר קטנה". צורת שם העצם כאן משקפת ישירות את שם התואר ללא כל המרה.

הערות ביקורתיות

צורות שם עצם בעברית משתנות בין:

- נגזר (מפועל או שם תואר).

- מועבר (מפועל או שם תואר ללא שינוי דקדוקי).

- מגוון זה משקף את הגמישות של המערכת המורפולוגית העברית, שבה פועל יכול לשמש בצורתו המקורית כשם עצם פרטי, או שניתן להפוך אותו לצורת שם עצם רגיל.

- צורות כמו קטל וקטלה מופיעות בבירור בשמות פרטיים ובשמות מקומות בתנ"ך.

המחקר מראה כי הגזירה המורפולוגית של צורות שם עצם בעברית מתבטאת בשני סוגים עיקריים: נגזרת (פועל פעיל, שם עצם) ומועברת (מפועל או שם תואר). שתיהן נוכחות מאוד בשמות פרטיים ובשמות מקומות בתנ"ך, ומשקפות את האופי השמי המשותף בין העברית והערבית.

במחקר "בנייני הפועל החדשים שהומצאו בעברית מודרנית (מחקר סמנטי)"⁽¹⁴⁾ מכיל נקודות חשובות בנוגע למשקלי שם עצם בעברית, כדלקמן:

1 -משקלים שמניים בהוספת תחיליות (א, מ, ת)

-המחקר הבהיר כי חלק מהפעלים שהומצאו לאחרונה בעברית מודרנית נבעו מהפעלת משקלים שמניים בהוספת תחיליות אלו. כלומר, בהוספת תחיליות (א, מ, ת) שימשו כבסיס גזירה ששימש מאוחר יותר ליצירת פעלים חדשים. זה מדגים שהמשקלים השמניים בעברית אינם קבועים אלא משמשים ליצירת צורות פועל מודרניות.

2 -משקלים שמניים בצורת שמות פועל או שמות פעולה

-לדוגמה, הצורה "מְדַבֵּר", היא שם עצם במשקל "מְקַטְלָה", שממנה נגזר פועל מודרני שפירושו "מְדַבֵּר".

דוגמה נוספת: "תְּקַשֵּׁר", הוא שם עצם מודרני במשקל "תְּקַטְלָה", אשר שימש מאוחר יותר ליצירת הפועל "תְּקַשֵּׁר".

3 -משקלים שמניים שהפכו לפעלים

המחקר הצביע על כך שהעברית החדשה נגזרת פעלים משמות עצם כמו:

- מְרַבֵּז ← מְרַבֵּז

- מחשב ← מחשב

דוגמאות אלו ממחישות שמשקלים שמניים אלה הפכו לבסיס ליצירת פעלים חדשים. המחקר מראה כי המשקלים השמניים בעברית היוו בסיס מהותי ליצירת פעלים חדשים בעברית מודרנית, דבר המשקף את גמישות המערכת המורפולוגית העברית ואת יכולתה להתרחב סמנטית.

במחקר (הניתוח הלשוני לרומן מקום אחר של עמוס עוז- עיון מורפולוגי תחבירי)⁽¹⁵⁾ מציגה החוקרת את הגזירה המורפולוגית של המשקלים השמניים, כדלקמן:

1- מושג ה"משקל"

- בעברית, משקל הוא תבנית מורפולוגית המכילה רווחים המלאים באותיות שורש (בדרך כלל שלוש אותיות).

- המשקל קובע את אופי המילה: האם היא שם עצם, פועל או תואר.

- המשקלים השמניים משמשים ליצירת שמות עצם מופשטים, שמות מקצוע, שמות מקום או שמות תואר פועל.

2- המשקלים הבסיסיים המוזכרים:

א- משקל "קָטַל"

- משמשתו ליצירת שמות מופשטים או שמות תואר פועל, לדוגמה:

- "שָׁטַן"

- "חָלַל"

ב- משקל "קָטַל"

- משמש לשמות מקצוע או עיסוק קבוע.

- הופכת את הפועל לשם עצם המציין בעל מקצוע או עיסוק קבוע, לדוגמה:

- "מַסָּד" - מהשורש יסד (להקים), כלומר "יסוד/בסיס".

ג- משקל "תִּקְטְלָה"

- משקל נקבי המשמש לשמות מופשטים המתארים רגשות או מצבים פסיכולוגיים, לדוגמה:

- "תִּדְהָמָה"

- "תִּרְדָּמָה"

ד- משקל "קָטַלָה"

- משמש לשמות הפעולה או שם העצם של המצב הנובע מהפעולה, בדרך כלל נקבה, לדוגמה:

- "בְּחִירָה"

- "צְלִיעָה"

ה- משקל "הִקְטְלָה"

- משמש לשמות פעולה הנגזרים הנגזרים מבניין (הפעיל).

- לרוב נקבי, המעיד על הפעולה או התוצאה שלה, לדוגמה:

- "הִכְנָעָה"

- "הִתְאַמָּה"

ו- משקל "מְקַטַּל"

- משמש עבור שמות מקום או מיקומים הקשורים לפועל, לדוגמה:

- "מְרָפָז" מהשורש (ר-כ-ז)

- "מְשָׁרָד" מהשורש (ש-ר-ד)

ז- משקל "אִקְטָלָה"

- משקל נקבי המשמש לשמות פעולה או תוצאה, בדומה לבניין הפעיל, לדוגמה:

- "אִנְפָּרָה"

הערות ביקורתיות:

● המשקלים השמניים בעברית מציגים גיוון פונקציונלי:

- שמות עצם מופשטים או מקצועיים.

- שמות תואר או פעלים מופשטים.

- שמות עצם מקומות.

- שמות עצם פולחניים או הנצחתיים.

המחקר הציג את המשקלים השמניים החשובים ביותר בעברית (קָטָל, קָטָל, תְּקָטָלָה, קָטִילָה, הַקָּטָלָה, מְקָטָל, אִקְטָלָה), והראה את תפקידם בגזירה מורפולוגית ליצירת שמות מופשטים, שמות מקצוע, שמות מקום ושמות פעולה, המשקפים את הגיוון וההתפתחות של המשקלים השמניים בעברית המודרנית.

המסקנות:

מתוך הסקירה לגבי הנושא "הגזירה המורפולוגית של המשקלים השמניים בעברית-סקירה ביקורתית של מחקרים מודרניים לתקופה (2015-2025), ניתן לסכם את המסקנות כדלקמן:

1. רוב המשקלים השמניים בעברית מודרנית נגזרים משורש תלת-עיצורי, וחלק מהם נגזרים משורש המרובע, עם כמה הרחבות פונטיות או מורפולוגיות (כגון הוספת סיומות או תחילית).

2. גיוון במשמעויות המשקלים השמניים:

- משקלים פשוטים

- משקלים הנגזרים מהפעל

- משקלים מורכבים

- משקלים מקום ומקצוע ופעולה

- משקלים מופשטים

3. תחיליות וסיומות לשמות עצם רבות בעברית מודרנית שאולות משפות אירופאיות (יוונית ולטינית), אך שולבו במערכת המורפולוגית העברית.

4. גמישות מורפולוגית: לחלק ממשקלים השמניים ושמות העצם יש יותר מצורת רבים אחת, דבר המשקף את גמישות המערכת המורפולוגית אך גם חושף אי סדרים.

5. הקשר בין מורפולוגיה לסמנטיקה: לרוב שמות העצם יש משמעות אטימולוגית ישירה מהשורש, דבר הממחיש את יחסי הגומלין בין מבנה מורפולוגי למשמעות הקשרית.

6. צורות שם עצם בעברית עתיקה (תנ"ך) נמשכו בעברית מודרנית עם שינויים פונולוגיים וסמנטיים.

המלצות:

- הרחבת היקף המחקר: הצורך לחקור המשקלים השמניים בדרך כלל ואילו הנדירים בפרט, בגלל שנושא זה לא זכה לתשומת לב מספקת לאורך כל התקופה לשעברה.

- מחקרים שמיים השוואתיים: חיזוק מחקרים השוואתיים לגבי המשקלים השמניים בעברית, כדי להבהיר את המקור המשותף ואת ההתפתחויות הספציפיות של כל שפה.
- ניתוח פונקציונלי מעמיק יותר: התמקדות בקשר בין המשקלים השמניים לתפקיד התחבירי בהקשר, במיוחד בטקסטים מודרניים.
- השפעות זרות: יש צורך למחקר רחב יותר על השפעתן של שפות אירופאיות על צורות שם עצם ודרך הגזירה בעברית מודרנית וכיצד השפעות אלו שולבו במערכת המורפולוגית.
- יישומים עכשוויים: קישור חקר משקלים השמניים לשימושים יומיומיים בעיתונות ובספרות העברית המודרנית, כדי להמחיש כיצד משקלים אלו משמשים ביצירת אוצר מילים חדש.

ביבליוגרפיה

המקורות הערביים:

- احمد سعيد عبيد، الاوزان الفعلية المستحدثة في العبرية الحديثة- دراسة دلالية، كتاب وقائع المؤتمر الدولي العاشر حول القضايا الراهنة للغات والترجمة والادب- الاهواز، ٢٠٢٥.
- زينة اياد قاسم الوردى، الاسماء ذات الجمع في اللغة العبرية (دراسة صرفية- دلالية)، مجلة لارك للفلسفة واللسانيات، العدد (٤٨) ج (٢) ٢٠٢٣.
- زينة جابر ياس، اللواحق في اللغة العبرية (دراسة صرفية-دلالية)، المؤتمر الدولي للعلوم الاجتماعية والإنسانية في اسطنبول، كتاب وقائع المؤتمر، ٢٠٢٣.
- عامر محمد سليم، صفة شاكر محمود، اسماء الاعلام في التوراة دراسة صرفية دلالية، مجلة الجامعة العراقية، العدد (٦١) ج (٢)، ٢٠٢٥.
- هاجر مصطفى علي ابراهيم، السياق السببي في العهد القديم- دراسة في علم اللغة، مجلة بحوث كلية الاداب، جامعة المنصورة.

המקורות העבריים:

- מיסאא כאדם חמאדי יאסיין, הניתוח הלשוני לרומן מקום אחר של עמוס עוז- עיון מורפולוגי תחבירי, מחקר תואר שני לא מפורסם, פקולטת השפות- אוניברסיטת בגדאד, 2025.

המקורות הלועזיים:

- D. Ravid and Avraham Avidor. "Acquisition of derived nominals in Hebrew: developmental and linguistic principles." Journal of Child Language, 25 (1998).
- D. Ravid. "Word-level Morphology: A Psycholinguistic Perspective on Linear Formation in Hebrew Nominals." Morphology, 16 (2006).
- Itamar Kastner. "Templatic morphology as an emergent property." Natural Language & Linguistic Theory, 37 (2018).
- J. Rosenhouse. "Personal Names in Hebrew and Arabic: Modern Trends Compared to the Past." Journal of Semitic Studies, 47 (2002).
- Lior Laks. "Semantic transparency and doublet formation: the case of Hebrew location nouns." Morphology, 34 (2024).
- M. Muchnik. "Personal names in Modern Hebrew: A morphosyntactic and gender analysis." Folia Linguistica, 51 (2017).

- N. Shatil. "Hebrew Nominal Patterns in the Speaker's Mind." Hebrew Studies, 57 (2016).
- Oshri Zigelboim. "The Impact of Globalization on Naming Practices in Israel." Linguistic Exploration (2025).
- Phil King. "The Literary Use of Names in Hebrew Narrative and Opportunities for Sign Language Translation." Journal of Translation (2020).
- R. Berman and B. Seroussi. "Derived nouns in Modern Hebrew: Structural and psycholinguistic perspectives." The Italian Journal of Linguistics, 23 (2011).
- Ram Frost, Kenneth I. Forster and Avital Deutsch. "What can we learn from the morphology of Hebrew? A masked-priming investigation of morphological representation." Journal of experimental psychology. Learning, memory, and cognition, 23 4 (1997).
- S. Landman. "Onomastics in a melting pot society with common roots: Israeli Jews in the Second Half of the Twentieth Century.", 131 (2016).
- Upasana Nathaniel, Stav Eidelsztein, Kate Girsh Geskin, Brianna L. Yamasaki, Bracha Nir, Vedran Dronjic, James R. Booth and T. Bitan. "Neural Mechanisms of Learning and Consolidation of Morphologically Derived Words in a Novel Language: Evidence from Hebrew Speakers." Neurobiology of Language, 5 (2024).
- Yasmin Shalhoub-Awwad and Ravit Cohen-Mimran. "On the role of morphology in early spelling in Hebrew and Arabic." Morphology (Dordrecht, Netherlands) (2023).

השוליים:

- (¹) Ram Frost, Kenneth I. Forster and Avital Deutsch. "What can we learn from the morphology of Hebrew? A masked-priming investigation of morphological representation." Journal of experimental psychology. Learning, memory, and cognition, 23 4 (1997): 829-56.
Itamar Kastner. "Templatic morphology as an emergent property." Natural Language & Linguistic Theory, 37 (2018): 571-619.
- (²) Upasana Nathaniel, Stav Eidelsztein, Kate Girsh Geskin, Brianna L. Yamasaki, Bracha Nir, Vedran Dronjic, James R. Booth and T. Bitan. "Neural Mechanisms of Learning and Consolidation of Morphologically Derived Words in a Novel Language: Evidence from Hebrew Speakers." Neurobiology of Language, 5 (2024): 864 - 900.
D. Ravid. "Word-level Morphology: A Psycholinguistic Perspective on Linear Formation in Hebrew Nominals." Morphology, 16 (2006): 127-148.
- (³) *ibid*: Ram Frost, Kenneth I. Forster and Avital Deutsch. 23 4 (1997): 829-56.
Ibid: Itamar Kastner. "Templatic morphology as an emergent property. 37 (2018): 571-619.
- (⁴) M. Muchnik. "Personal names in Modern Hebrew: A morphosyntactic and gender analysis." Folia Linguistica, 51 (2017): 369 - 390.

J. Rosenhouse. "Personal Names in Hebrew and Arabic: Modern Trends Compared to the Past." *Journal of Semitic Studies*, 47 (2002): 97-114.

Yasmin Shalhoub-Awwad and Ravit Cohen-Mimran. "On the role of morphology in early spelling in Hebrew and Arabic." *Morphology (Dordrecht, Netherlands)* (2023): 1 - 22.

(⁵) Phil King. "The Literary Use of Names in Hebrew Narrative and Opportunities for Sign Language Translation." *Journal of Translation* (2020).

S. Landman. "Onomastics in a melting pot society with common roots: Israeli Jews in the Second Half of the Twentieth Century.", 131 (2016): 131-149.

(⁶) Oshri Zigelboim. "The Impact of Globalization on Naming Practices in Israel." *Linguistic Exploration* (2025).

ibid: J. Rosenhouse., 47 (2002): 97-114.

(⁷) D. Ravid and Avraham Avidor. "Acquisition of derived nominals in Hebrew: developmental and linguistic principles." *Journal of Child Language*, 25 (1998): 229 - 266.

R. Berman and B. Seroussi. "Derived nouns in Modern Hebrew: Structural and psycholinguistic perspectives." *The Italian Journal of Linguistics*, 23 (2011): 105-125.

(⁸) N. Shatil. "Hebrew Nominal Patterns in the Speaker's Mind." *Hebrew Studies*, 57 (2016): 239 - 255.

(⁹) Lior Laks. "Semantic transparency and doublet formation: the case of Hebrew location nouns." *Morphology*, 34 (2024): 219 - 242.

(¹⁰) عامر محمد سليم، صفية شاكر محمود، اسماء الاعلام في التوراة دراسة صرفية دلالية، مجلة الجامعة العراقية، العدد (٦١) ج (٢)، ص ٦٣٥-٦٤١.

(¹¹) زينة جابر ياس، اللواحق في اللغة العبرية (دراسة صرفية-دلالية)، المؤتمر الدولي للعلوم الاجتماعية والإنسانية في اسطنبول، كتاب وقائع المؤتمر، ص ٥٠-٥٦.

(¹²) زينة اباد قاسم الوردي، الاسماء ذات الجمع في اللغة العبرية (دراسة صرفية- دلالية)، مجلة لارك للفلسفة واللسانيات، العدد (٤٨) ج (٢) ٢٠٢٣، ص ٧٣٧-٧٥٩.

(¹³) هاجر مصطفى علي ابراهيم، السياق السببي في العهد القديم- دراسة في علم اللغة، مجلة بحوث كلية الاداب، جامعة المنصورة، ص ١-٣٠.

(¹⁴) احمد سعيد عبيد، الاوزان الفعلية المستحدثة في العبرية الحديثة- دراسة دلالية، كتاب وقائع المؤتمر الدولي العاشر حول القضايا الراهنة للغات والترجمة والادب- الاهواز، ٢٠٢٥، ص ٧٨-٨٧.

(¹⁵) ميساء كادام حمادي ياسين، النيتوح הלשוני לרומן מקום אחר של עמוס עוז- עיון מורפולוגי תחבירי, מחקר תואר שני לא מפורסם, פקולטת השפות- אוניברסיטת בגדאד, 2025, עמ' 24-53.